

נתנאל אריה

רש"י ותוס' בגדר מצות נר חנוכה*

א	פתיחה
ב	מחלוקת רש"י ותוס' בסוגיית חנוכה.
ג	יסוד המחלוקת.
ד	ישנו הסוגיות
ה	בסוד שיח

א. פתיחה

נר חנוכה שכבה לאחר הדלקתו - מחלוקת אמוראים היא במסכת שבת (כא.) האם צריך לחזור ולהדליקו, או שמא אינו צריך לחזור ולהדליק. ב"אחרונים" אנו מוצאים כיוונים הפוכים בהתייחסות להלכה זו. ישנם הקובעים כי לפי שורת הדין צריך להיות שאם כבתה אין זקוק לה, ומחפשים טעם וסברה להבין הצד שכנגד, וישנם שבהיפך, מתפללים מדוע שונה נר חנוכה משאר מצוות, שהרי מעיקר הדין היה צריך להיות שאם כבתה זקוק להדליקה, ומהי סברת האומר ההיפך?!

לסבר את האוזן והעין הנה דברי "נחלת בנימין" (מופיע באסיפת זקנים) וזה לשונו:
"דבאמת לפי שורת הדין היה צריך להיות, דאם כבתה אין זקוק לה וכו', וכמו דאשכחן נמי במצוות כיסוי הדם, דאם כיסהו ונתגלה פטור מלכסות וכו'".

אבל כנגדו אנו מוצאים את דברי ה"שם משמואל" יחנוכה תרע"א שסובר בהיפך:
"... להבין ענין כבתה אין זקוק לה, שלא מצינו כהאי גוונא בשאר מצוות".
יבהמשך מבאר הדבר עפ"י פנימיות כדרכו בקודש:

הנה לנו שני אחרונים בהתייחסות הפוכות לשאלה, האם זקוק להדליקה או אין זקוק להדליקה. באשר כל אחד מסתמך על מה שמצאנו כיוצא בזה בשאר מצוות. וא"כ, בין שזקוק לה ובין שאין זקוק לה, זקוקים אנו לזקק

* מעובד עפ"י טיעונו של הרב ויצמן שליח"א

ולזכך הדברים, להסביר ולהגדיר מחלוקתם.

לאורך סוגיות חנוכה שבמסכת שבת עוברות כחוט השני מחלוקות בין רש"י לתוס' ביסודי הסוגיות. מתוך הבנת והגדרת מחלוקותיהם מתבארות שתי גישות בהגדרת מצוות הדלקת נר חנוכה, ומימלא תבואר גם תפיסת האחרונים הנ"ל.

ב. סוגית כבתה אם זקוק לה [כא.]

בגמ': "אמר רב הונא: פתילות ושמונים שאמרו חכמים אין מדליקים בהם בשבת, אין מדליקים בהם בחנוכה בין בשבת ובין בחול. אמר רבא: מ"ט דרב הונא? קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה."

מפרש רש"י: זקוק לה - לתקנה. הלכך צריך לכתחילה לעשות יפה דילמא פשע ולא מתקן לה. ומותר להשתמש לאורה - הלכך בשבת אסור שמא יטה לצורך תשמיש."

יש לדקדק בדברי רש"י. חדא, בפשטות זקוק לה היינו להדליקה, וכך הוא בלשון הרמב"ם (פ"ד ה"ה) "הדליקה וכבתה אין זקוק להדליקה", ואמאי משנה רש"י מן הפשט וכותב: "זקוק לה - לתקנה" ומה הוסיף בזה!? עוד יש לדקדק בלשונו, במה שכתב "דלמא פשע ולא מתקן לה", והרי "פשע" הינו מזיד¹, ולמה לא היה מספיק לכתוב: שמא ישכח וכו', דבחשש שכחה בעלמא סגי, ומה גם שמדובר בגזירה משום חשש, וא"כ עדיף יותר להביא הצד הפשוט התדיר מהצד החמור הנדיר.

1. עי' יומא לו: ורש"י עה"ת שמות לד, ז' ומלכים ב ג, ז'.

הרש"ש בסוגיה מתרץ כמה תירוצים² באשר ללשון רש"י שנקט דוקא "פושע", ובסוף דבריו כתב שהעיקר בהסברו, שלשון פשע לאו דוקא הוא, ובאמת כוונת רש"י שמא ישכח ויבוא לידי פשיעה, והביא כמה ראיות לזה, עי"ש.

אמנם עדיין צריך ביאור מדוע נקט דוקא לשון שטעו בה ראשונים ואחרונים, וגם צריך ביאור לשון "לתקנה" שנקט.

נראה להסביר דברי רש"י כפשוטם, שדוקא בפשע לא יצא ידי חובתו, מה שאין כן באונס או אף בשכחה בעלמא, שאם לא חזר והדליק יצא מ"מ. אולי דייק זאת רש"י מסגנון רב הונא: "כתבה - זקוק לה", והיינו שהורו לאדם את תקנת הדבר, אבל לא אמרו שלא יצא ידי חובתו. לפיכך בעינן טעם נוסף לשבת, דהרי בשבת אנוס הוא ולמה לא ידליק, אלא על כרחין דיותר להשתמש לאורה ושמא יטה. עוד אפשר בדומה שרש"י כפרשן הוקשה לו הביטוי: "זקוק לה", דלכאורה יותר היה ראוי לומר: "לא יצא ידי חובה", ועל כן משמע ליה שכוונת רבא שיצא ידי חובה, ודוקא אם פשע מסתבר שלא יצא ידי חובתו.

אבל תוס' (ד"ה ומותר) שהקשה אולי אסור להשתמש לאורה, ומ"מ יהא אסור בשבת בזקוק לה אם תכבה, משמע דאף באנוס לא יצא ידי חובתו! לתוס' יש להסביר דאף אם אנוס הוא ולא יענש בדבר מ"מ בפועל לא קוימה המצוה, וע"כ לא יצא ידי חובתו. אמנם לרש"י עדיין צריך ביאור איך יוצא בכהאי גוונא דאנוס, וכן צריך ביאור מה שנקט לשון "לתקנה" כנ"ל ויבואר אי"ה לקמן.

2. גבי תירוצ' ראשון שתיירץ שהוקשה לרש"י, אין ידחו חז"ל מצוה בודאי, רק מחמת ספק שמא ישכח, יש להשיב שערבן ערב צריך, דמנא ליה שכן הוא, אולי לא אמרו אלא לכתחילה, אבל בדאי אפשר ידליק בשאר שמנים (עי' בפרש"י לדברים ד, מא' עפ"י הגמ' במכות י. גבי אז יבדיל מטה). ועוד אפילו אם כן הוא, מה קשה לו כאן יותר משאר מקומות, דעקרו דבר תורה בשב ואל תעשה בחטשות רחוקים מאוד, כגון תקיעת שופר בר"ה ולולב ביו"ט ראשון שחלו בשבת (וביותר לדעת הסוברים דעיי' ס' ריבוא להגדיר כר"ה, ואף רש"י ס"ל כן בערובין וט.). והתם הוא לכל הציבור והכא ליחיד?

גבי תירוץ השני דנקט רש"י מזיד ליישב קושיית התוס' מנ"ל לרבא דיותר להשתמש לאורה דלמא אסור להשתמש לאורה, ומ"מ לא ישתמש בשבת דזקוק לה אם תכבה, ולרש"י מיושב דהחשט דוקא מטום מזיד והתם אנוס הוא ולכו"ע אין זקוק (כן כתב גם הרמב"ן בהסבר דברי רש"י), בלע"ד שאי"ז אלא לאחר דברי רבא, אבל רבא עצמו מנא ליה כן בהבנת רב הונא... אלא אילולי תשובת התוס' הרי"ז מטום תירוץ הקודם דהיאך מבטלו חז"ל וכו' והדא קושיין לדוכתא. ועי' בתוס' שעל כן הוכיח מגוף דברי רב הונא, עי"ש.

בסיכום:

לרש"י נראה דגם אם לא חזר והדליק לנר חנוכה יוצא ידי חובתו, אא"כ היה פושע ומזיד בדבר, אבל מתוס' נראה דאף באנוס אינו יוצא ידי חובתו אם לא חזר והדליק.

ג. מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ [כא:]

"תנו רבנן: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ", ופירש"י: "מבחוץ - משום פירסומי ניסא, ולא ברה"ר אלא בחצרו, שבתיהן היו פתוחין לחצר."

רש"י מדגיש שהנחת הנר הינה על פתח ביתו ולא על פתח חצרו. לכאורה מה איכפת ליה לרש"י שההנחה תהיה על פתח חצרו, ויהיה יותר פירסומי ניסא?! אולי צריך לאמר דפשט לשון הבריתא מורה ד"פתח ביתו" דוקא ולא פתח חצרו, וכן משמע גם ממה שנקטו לעיל מינה מצות חנוכה נר איש וביתו, ומשמע דזהו דין בבית. לפי"ז מה שאמרו דמניחה "על פתח ביתו מבחוץ" היינו לאפוקי פתח ביתו מבפנים, שהרי בעינן פרסומי ניסא ובתוך ביתו אין כ"כ פרסומי ניסא, ומ"מ מבחוץ היינו בסמוך לו ולא בפתח החצר לרה"ר (אמנם ודאי דאם פתוח ביתו לרה"ר ידליק בחוץ ממש וכדלקמן כב. בד"ה מצוה להניחה).

תוס' בסוגיא (ד"ה מצוה) משמע דחולק. תוס' מעמיד לגמ' כשאין חצר, ועל כן מדליק בפתח ביתו הסמוך לרה"ר, אבל אם יש חצר מדליק דוקא בפתח חצרו הסמוך לרה"ר. לתוס' מסתבר יותר דכל שיש יותר פרסומי ניסא עדיף, אלא דהוקשה לו לשון "פתח ביתו" שנקטה הבריתא ועל כן העמיד באוקימתא שמדובר כשאין חצר.

בסיכום:

לרש"י מצות ההדלקה בפתח ביתו דוקא, בין שביתו פתוח לרה"ר, ובין שביתו פתוח לחצר. אבל לתוס' מצות ההדלקה בסמוך לרה"ר, ואם יש חצר בין ביתו לרה"ר מדליק על פתח חצרו.

ד. מדליקין מנר לנר [כב.]

"אתמר: רב אמר אין מדליקין מנר לנר, ושמואל אמר מדליקין". שקלו וטרו בגמ' בענין, ולבסוף שאלו: "מאי הוה עלה?", והשיבו: "אמר רב הונא בריה דר' יהושע: חזינא, אי הדלקה עושה מצוה מדליקין מנר לנר, ואי הנחה עושה מצוה אין מדליקין מנר לנר." ובדף כג. שפסקו שהדלקה עושה מצוה אמרו: "והשתא דאמרינן הדלקה עושה מצוה - הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום. אשה ודאי מדליקה... שאף הם היו באותו הנס.".

בפשטות הקשר בין הדלקה עושה מצוה למדליקין מנר לנר הוא, שאם הדלקה עושה מצוה אז אין ביזוי בהדלקה מנר לנר, שכן עצם ההדלקה היא המצוה. אבל אם הנחה עושה מצוה (וההדלקה אינה אלא אמצעי שתהיה הנחת נר דולק), יש קצת ביזוי בהדלקה שאינה מצוה ממש. כך משמע מפשט דברי תוס' (ד"ה מאי הוה עלה), דלמ"ד הדלקה עושה מצוה ליכא ביזוי, ולמ"ד הנחה עושה מצוה יש ביזוי כמו במדליק על ידי קיסם.

אבל רש"י פירש: "אי הדלקה עושה מצוה - אי המצוה של נר חנוכה תלויה בהדלקה וכו', ואי הנחה עושה מצוה - ועיקר מצותה תליא בהנחה. אין מדליקין מנר לנר - דהדלקה לאו מצוה היא כולי האי". מוכח בעליל דדקדק מאוד בלשונו לבאר דגם למאן דאמר "הנחה עושה מצוה" יש מצוה בעצם ההדלקה, אלא דעיקר המצוה בהנחה, ואין ההדלקה מצוה כולי האי!³

3. ע"ע תוסד"ה דאבעיא (כב:) שכתב דנפק"מ מהשאלה אם הדלקה עושה מצוה וכו' זה להדליקה חט"ו, דאם הדלקה עושה מצוה לא עשה ולא כלום. אבל אם הנחה עושה מצוה אזי גם אם הדליקה חט"ו כל שהנחה פיקח יצא ידי חובה, אבל לרש"י נראה שא"א לאמר כן, דהלא בהדלקת החט"ו יש פסול, כיון דיש מצוה גם בהדלקה.

ואף דיש להקשות דלקמן (כג.) אמרו בהדאי ד"השתא דהדלקה עושה מצוה הדליקה חט"ו לא עשו ולא כלום. אשה ודאי מדליקה דא"ר יהושע בן לוי... שאף הן היו באותו הנס. "ע"כ צריך ליישב לדעת רש"י דזו אינה נפק"מ אלא חלק מהקדמת הגמ' לחיוב נשים במצוה, ויש קצת להוכיח כן מסגנון הגמ' דנקטה: אשה ודאי מדליקה, ואי כהתוס' דממה שהדלקה עושה מצוה נגזרות שתי מסקנות: אחת שחט"ו לא עשו ולא כלום והשניה שאשה מדליקה מדדוע א"כ כותבת הגמ': "אשה ודאי מדליקה" לכאורה יותר מדוקדק לכתוב: והשתא דאמרינן וכו' הדליקה חט"ו לא עשה ולא כלום, אבל אשה מדלקת דאמר ריב"ל וכו', ודוק.

בסיכום:

לדעת רש"י לעולם הדלקה עושה מצוה. אף לדעת מאן דאמר דהנחה עושה מצוה, מ"מ יש קצת מצוה בהדלקה. אבל לדעת תוס' למ"ד הנחה עושה מצוה אין מצוה כלל בהדלקה (ועל כן הדליקה חש"ו יצא המניח ידי חובה).

ה. עששית הדולקת מערב שבת [כג.]

בסוגיא הנ"ל בענין הדלקה עושה מצוה הובאה בריתא דקתני: "עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו -

למוצאי שבת מכבה ומדליקה." ואמרו על זה: אי אמרת בשלמא הדלקה עושה מצוה שפיר. אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה. האי מכבה ומדליקה?! מכבה ומגביהה ומדליקה מבעי ליה!?"

בתוס' (ד"ה מכבה) מקשה מדוע צריך במוצ"ש להדליקה, והרי למ"ד הנחה עושה מצוה מדובר, ותספיק הגבהה והנחה בלבד?! ותירץ דמדובר בנר שהדליק רק לצורך שבת ולא לצורך חנוכה, עי"ש. אבל ברש"י (ד"ה דולקת) כתב בהדיא שמדובר בהדליקה למצות חנוכה בערב שבת, ורש"י לטעמיה דגם למ"ד הנחה עושה מצוה יש מצוה בהדלקה, ואם לא הדליקה למצות חנוכה לא יצא כלל ידי חובתו בהגבהה והנחה גרידא, וגם היכן שהדליקה למצות חנוכה צריך להדליקה שנית למצות נר חנוכה של אותו היום, כמו שגם מגביהה לצורך מצות נר חנוכה של אותו היום!

בסיכום:

גם מסוגיא זו יוצא כנ"ל, שלרש"י לעולם גם ההדלקה עושה מצוה, אבל לתוס' למ"ד דהנחה עושה מצוה אזי רק ההנחה עושה מצוה, ועל כן נר שדלק לצורך שבת מספיק להגביהו ולהניחו, ויקיים בזה מצות נר חנוכה, מה שאין כן לרש"י שלעולם צריך לחזור ולהדליקו.

ו. הודאה בברכת המזון ותפילה [כד.]

"אבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון? כיון דמדרבנן הוא לא מדכרינן, או דלמא משום פרסומי ניסא מדכרינן?" מאליה נשאלת השאלה מדוע ספק הגמ' רק

לגבי ברכת המזון ולא גם גבי תפילה?! ונזקקו לשאלה זו גם רש"י וגם תוספות.

רש"י פירש: "בתפילה פשיטא לך, שהרי להלל ולהודאה נקבעו, כדאמרינן לעיל". רוצה לאמר שכבר אמרנו שעיקר הימים להלל ולהודות לקב"ה על ניסיו, ופשיטא א"כ שבתפילה שהיא עיקר הפניה לקב"ה נודה לו על כך.

תוספות (ד"ה מהו להזכיר) פירש באופן אחר: "בתפילה פשיטא ליה שמזכיר, משום דתפילה בציבור היא, ואיכא פרסומי ניסא. אבל ברכת המזון שבבית, ליכא פרסומי ניסא כולי האי".

עדיין יש להבין, מדוע עכ"פ לא פשיטא שיזכירו גם בברהמ"ז, אף אם חנוכה מדרבנן. לרש"י יש להסביר דעיקר התקנה זה הודאה על הנס, ואי"ז קשור לברכת המזון דהודאה על הארץ ותנובתה. אבל לתוס' הדבר קשה. הלא כתב דברכת המזון אין פרסומי ניסא "כולי האי", ואם כן לא פליגי דיש פרסומי ניסא קצת, אלא דישנו טעם אחר שמחמתו לא מזכירים בברכת המזון⁴. עכ"פ בין למר ובין למר קצת קשה, מה ניגוד יש בין "דרבנן" ל"פרסומי ניסא", וגם מה סברא היא זו שבגלל דהיא דרבנן לא נזכיר.

יעויין בגמ' ברכות (יד.) גבי הפסקה במגילה והלל אי אמרינן: "ק"ו קריאת שמע דאורייתא פוסק הלל דרבנן מבעיא?! או דלמא פרסומי ניסא עדיף?!". ושם הרי ודאי שאינו ענין לפרסומי ניסא במובנו הפשוט, שהרי מה הקשר בין הפסקה לפרסום הנס, שהרי סו"ס קורא ההלל והמגילה, אלא רוצים לאמר שמצוה שיש בה פרסום נס ערכה גדול וחשוב וכמעלת מצוה דאורייתא או אולי אפילו יותר, ועל כן סלקא דעתיהו שלא ללמוד מק"ש שמפסיקים לדבר.

בזה אתי שפיר פרש"י כאן, דכיון דמדרבנן לא מדכרינן, והיינו אין חייבים להזכיר, או דלמא מצוה חשובה היא, שהרי יש בה פרסומי ניסא, ונזכירה כמו שמזכירים לכל יו"ט שהוא דאורייתא.

4. וכן משמע גם מסגנון הגמ': "או משום פרסומי ניסא מדכרינן" ומשמע דאיכא פרסומי ניסא לנו"ע.

בסיכום:

מחלוקת נוספת בין רש"י לתוס'. לרש"י עיקר מצות ימי החנוכה בהלל ובהודאה, ועל כן פשוט דנודה בתפילה, אבל בברכת המזון מבעיא. ולתוס' משמע דעיקר המצוה בפרסום הנס, ועל כן פשוט יותר שמזכירים בתפילה שהיא בציבור, ובברכת המזון שהיא ליחיד מבעיא.

ז. יסוד המחלוקת

ברמב"ם בהלכות חנוכה (פ"ד) שני ביטויים בענין פרסום הנס.

בהלכה י"ב כתב: "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס, ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הניסים שעשה לנו."

ובהלכה י"ג כתב: "הרי שאין לו אלא פרוטה אחת, ולפניו קידוש היום והדלקת נר חנוכה וכו', מוטב להקדים נר חנוכה שיש בו זכרון הנס."

וא"כ שני ביטויים שונים: "להודיע הנס" מחד, ו"זכרון הנס" מאידך. הודעה הינה פעולת האדם ועשייתו למען הפרסום. זכרון הנס הינה תוצאת מעשיו תוצאת הפרסום.

בהלכה י"ב מדבר הרמב"ם על חובת קיום מצות נר חנוכה, שהיא אחת מצורות פרסום הנס, ולכן נקט לשון "להודיע הנס" שזוהי פעולת הדלקת הנר. בהלכה י"ג מדבר הרמב"ם על עדיפות מצות נר חנוכה ממצוה אחרת - נר שבת. לכן נוקט לשון "זכרון הנס". תוצאת פרסום הנס היא המגדירה את המצוה כבעלת ערך גדול יותר (וכמו שהבאנו לעיל מברכות יד.).

מכאן פתח להבנת יסוד מחלוקת רש"י ותוס'. לתוס' גדר מצות נר חנוכה הוא פרסום הנס. כל ענין ההדלקה בפרסום הנס, ובלא הפרסום אין כאן מצוה. לרש"י המצוה היא עצם ההדלקה של הנר. אמנם לכתחילה יש תנאי מעכב שההדלקה תעשה במקום שיש פרסום הנס, אבל זהו תנאי ולא גדר המצוה! הפרסום נותן חשיבות למצוה וודאי שיש בו ענין, אבל גוף המצוה זהו עצם ההדלקה.

בלשון הרמב"ם היינו אומרים שלרש"י המצוה היא "הודעת הנס", ואילו לתוס' המצוה היא "זכרון הנס". בלשוננו נאמר שלרש"י המצוה היא עצם ההדלקה, ואילו לתוס' המצוה זו תוצאת ההדלקה אלא שמימלא צריך להדליק... לרש"י העיקר בהדלקה, ולתוס' העיקר זה בדליקה!

ח. ישוב הסוגיות

לאחר הגדרת המחלוקת והתפיסות השונות בעיקר מצות נר חנוכה נבוא להסבר הסוגיות אחת אחת בקנה אחד מלאות וטובות.

בסוגית כבתה אם זקוק לה כתבנו דלרש"י החשש דוקא לפשיעה, אבל בשכחה או אונס יצא בדיעבד. אבל מתוס' משמע דאף באונס לא יצא ידי חובה. השתא הדברים מחוורים. לתוס' שהמצוה זה עצם הדליקה של הנר, ושיהוי המצוה כל זמן הפרסום, פשיטא שמשלא התקיים הדבר, אין בידו כלום, אף שאנוס הוא. אבל לרש"י כיון שגוף המצוה מקויים ברגע ההדלקה, וברגע ההדלקה גם היה במקום פרסום ושיעור שמן לזמן הפרסום, מימלא יצא ידי חובתו, אף שלא התקיים הפרסום בפועל, כיון שאינו גדר אלא תנאי, והתנאי קויים בשעת המצוה (ודמ' לכיסה הדם ונתגלה דפטור מלחזור ולכסות). אמנם מ"ד דזקוק לה סבירא ליה, דאם פשע בדבר, שהיה בידו לחזור ולהדליק, להמשיך ולתקן את חסרון שלמות המצוה, ולא עשה כן - הרי שפגם במצוה. ובפרט במצות נר חנוכה שסו"ס הפרסום הינו חלק חשוב בכונת המצוה. לכשנדקדק זה מה שרמז רש"י בלשוננו השקול: "זקוק לה - לתקנה". לא לחזור ולהדליק, אלא לתקן ולהמשיך בשלמות, שהרי המצוה כבר קוימה בעיקרה ברגע ההדלקה!⁵

5. עי' בשו"ע או"ח סי' תרע"ג סעי' ב' דאפילו כבתה בערב שבת, שאינו זמן הדלקה בעלמא, אי"צ לחזור ולהדליק ומקורו בתה"ד סי' קנ', ולכאורה סייעתא לדבריו מעומק הבנת טיטת רש"י, דהמצוה בעצם ההדלקה, ובער"ש כן היא תקנת חכמים, שזוהי המצוה להדליק קודם הזמן, וזה פשוט, ודלא כהס"ז שם סק"ס שהאריך לחלוק, עי"ש ודוק.

גם בענין מקום הדלקת הנר דלרש"י לעולם הוא בפתח ביתו, אבל לתוס' מקומו בסמוך לרה"ר, ואם יש חצר אזי מדליק בפתח חצרו, מבואר היטב. לתוס' שכל גדר ההדלקה זהו פרסום הנס מימלא מסביר לגמ' באוקימתא ש"פתח ביתו" היינו בדליקא חצר. אבל רש"י שסובר שהמצוה זו ההדלקה ופרסום הנס זהו רק תנאי במצוה, מימלא מפרש כפשט הגמ' ⁶, והיינו שתקנת חז"ל היתה להדליק "נר איש וביתו" ו"על פתח ביתו מבחוץ".

גם העולה מסוגיית הדלקה עושה מצוה, וכן עשית שהיתה דולקת מערב שבת, שלרש"י לעולם גם הדלקה עושה מצוה, אף למאן דאמר דהנחה עושה מצוה. אבל לתוס' למ"ד הנחה עושה מצוה אין בהדלקה כל מצוה, ועל כן הדליקה חש"ו והנחה פיקח יצא ידי חובה, ובנר שדלק מערב שבת לצורך מצות חנוכה, אין צריך לחזור ולהדליק. מה שאין כן לרש"י לעולם חייב לחזור ולהדליק וכפשט הגמ', מבואר גם כן. לתוס' שהמצוה בפרסום, בתוצאת ההדלקה, אם הנחה עושה מצוה מה אכפת לי בהדלקה!? אבל לרש"י דהמצוה בעצם ההדלקה. א"כ אף למ"ד הנחה עושה מצוה, אין רוצה לאמר אלא שעיקר המצוה בהנחה אבל גם בהדלקה מצוה.

גם בסוגיית הודאה בברכת המזון ברורים הדברים דתוס' לשיטתו שעיקר המצוה בפרסום הנס, ומימלא השאלה אם להזכיר או לא להזכיר על הניסים בברכת המזון מכוון ליסוד זה - האם יש או אין כאן פרסום הנס. אבל לרש"י דאין יסוד המצוה בפרסום הנס אלא שפרסום הנס (שהוא מתנאי המצוה המעכבים) נותן חשיבות למצוה, מימלא השאלה אם נזכיר בברכת המזון כמו שאר יו"ט דאורייתא, או שכיון שאינו אלא דרבנן אין צריך ⁷.

גם הבדל התפיסות ההפוכות באחרונים דלעיל (הנחלת בנימין והשם משמואל) מתבאר בשופי. ה"נחלת בנימין" תפס שעיקר המצוה בעצם ההדלקה, ומימלא פשיטא דמדמי לה לכיסה הדם ונתגלה וכיוצ"ב בשאר מצוות שקיומו בפעולת המצוה. אבל "השם משמואל" תפס שעיקר המצוה,

6. עיין בחידושי נחלת דוד לב"ק דף ז. סוד"ה ו"הריף גוס", ולפי דבריו עוד מבואר דרש"י ותוס' לשיטתיהו בפרשנות הש"ס.

7. אמנם מה שבתפילה לא התפקו שם הוא מצב אחר, דפשוט דתפילה שעיקרה זה הפניה לקב"ה וההודאה לו, מימלא יזכירו בה אף מילי דרבנן.

זהו בשיהויה משך זמן הפרסום, ומימלא אינו ברור איך
אם כבתה אין זקוק לה, שכמו כן מי יאמר שאם נפלה
מזוזת ביתו אינו צריך לחזור ולקובעה? ... ופשוט.

ט. בסוד שיח

המתבונן אל פנימיות הדברים, יבין ויראה כי
חילוקי הדעות, באשר לאופן פרסום הנס ואורות חנוכה,
שורשן ומקורן בשתי גישות חלוקות באשר לאופן הפצת
האור הרוחני בכלל.

יש האומרים כי "פרסומי ניסא עדיף". יש להדליק
המגדלור, להפיץ האור ברה"ר, ברחובות קריה. יראו
כולם, ישימו בלבבם, ויטיבו דרכם. יש האומרים, כל
אחד ידליק פנסו, כל אחד יאיר נרו - "נר איש וביתו".
כל אחד יאירו דרכיו, ינעימו מעשיו. ממילא יוארו
הדרכים, יוטבו המעשים. יש האומרים מן החוץ אל
הפנים, ויש האומרים מן הפנים אל החוץ. אבל, בין למר
ובין למר "בשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו...".

יש האומרים עליך מוטלת חובת ההארה לא רק ההדלקה.
אתה ערב לתוצאות המעשים. אין די בעשיה גרידא. יש
לקום ולצאת, לבדוק המאירים הנרות? הדולקים הפנסים?
ו"אם כבתה - זקוק לה". יש האומרים אתה את שלך עשה,
מאליהם יאירו הנרות. לא עליך המלאכה לגמור, אך עשה
מעשיך, וה' יגמור בעדך, ואם עשית - נאמן בעל מלאכתך
שישלם שכר פעולתך, ואין אתה זקוק לה, גם לא
לתקנה⁸...

וה' יתן חסדו ורחמי
לכל ישראל ויגדל
לפניו ויגדל
לפניו ויגדל

8. עיין עוד במדרש רבה שהש"ר ח, ט' גבי אברהם אם נחומה או כדלת, ויש לבאר דחומה היינו
התכנסות ודלת היינו יציאה לרה"ר, ועפי"ז יש להסביר דהו"א של אברהם היתה כתוס', והקב"ה
אמר לו לך וכו' והיינו כרש"י. ומאוחר יותר מתגלים הדברים גם במחלוקת לשעה ולדורות של
יוסף מול יהודה, ויעויין גם באיגרות ראי"ה איגרת תשמו דזהו גם ההבדל בין במה למקדש,
והדברים ארוכים ואכמ"ל.